

FILLÉRTÁR

mindennemű közhasznú ismeretek terjesztésére.

48.)

Kijön minden szombaton.

Január' 24-kén 1835.)

Vizi disznó

(*Tapir.*)

A' vizi disznónak egy neme, mellyet Buffon nem ismert, és mellyet ezen természetvizsgáló nem is hitt feltalálhatni soha a' két Amerikán kívül, hol az ő idejében ezen nemnek tyusa ismertetett, valami husz esztendő előtt fedeztetett fel *Malaya* félsziget' erdejében, és *Sumatra* szigetben. *Diard*, a' párisi museum' természetvizsgálója, ki ezen vidéket meglátogató, Cuviernek pontosan lerajzolva megküldé ezen állatot, tudósítván egyszer'smind első felfedezéséről. Többek közt azt mondja tudósításában: „az indiai tapir olyan ismeretes ezen vidék' erdejében, mint a' szarvorrú és elefánt; husát nem eszik a' musulmanok, mivel a' disznó-nemhez tartozik. Ormánya hosszú, 13 hüvelykre is megnövé; egészen fekete, kivénv fülét, mellyek fejjel szegvék, és hasa' alját, melly halavány szürke; fiatal korában fejr és barna foltos. *Moir* lord' állatgyűjteményében van egy, mond továbbá *Diard*, melly két esztendő előtt fogatott (1819) a' *Sumatra* szigetét kelet felől környező erdőkben; anyjával együtt vala, de azt nem lehetett elfogni; igen megszelídített, és nagyon szereti a' gyógyögtetést. Ennek nem csak fülei fejr szélüek, hanem háta, hasa, és sódarai is olyan színüek, egyebütt azonban elég setét fekete. Mikor áll, lábainak ujjai, mellyek úgy vannak növe mint az amerikai tapiréi, három hátul, a' negyedik pedig elől, egészen a' földre feküsznek.

Diard ur még azt is megjegyzi, hogy ezen vizi disznó' foga épen olyan mint az amerikaié; 's ha a' két nem különbözik is valamiben, szerfelett kevésben. Azonban Buffon' nagy előrelátását megerősíté a' tapasztalás, legalább egy részben, mivel az indiai tapir csakugyan nagyobb az ujszárzföldinél, mint ő gyanította; és

ezen zoologi geographiai megjegyzés csaknem mindenben megvalósul már ma, hogy a' két világrészbeli állatok rendesen kisebb nemüek Amerikában, mint a' régi szárazon. Azóta, figyelmesebb vizsgálatai után azt is kitudá Cuvier, hogy az indiai tapirnak egyik oldalán sincs meg azon utolsó záp fog, mellyel az amerikai bír.

Az indiai vizi disznórul semmi sem tudott *Diard*' felfedezése előtt. Mikor ő *Sumatra*-ba ment, nagyon ohajtott egy elevenhez jutni, vagy legalább a' museum' számára kitömendő ép bőréhez, mivel Buffon előtt hihetetlennek látszott ezen állat' létele; pedig annál érdekesebb vala, hogy az amerikai félével, 's a' chinaiak' lőkéletlen rajzával össze hasonlíthatatnék. Ezen nemzet' nem igen szigorú mivészeinek elméje, képzeleti 's chimera állattá tevé a' tapirt, költeményes, mintegy trombita forma orrt, széles pettyezetésü bőrt, oroszláncörmöket adván neki; de ezen leírás, mindenkor elég volt annak megbizonyítására, hogy olyasféle állatnak kell lenni, és csakugyan nem tartozik a' mesékhez. Ezen állat' belső organuminak, életmódjának, szokásainak ismerése igen érdeklé tehát a' hasonlító anatómiát és palaeontológiát; 's valóban a' két szárazföldi tapir egyik legszorosabb szemét teszi azon láncznak, melly a' vastag bőrsok körmü állatok közt összeköti a' földhátán még most is élő és a' már elveszett nemeket, 's mellyeknek laistromát Cuvier fedezé fel előttünk. Így az óriási, elefánt nagyságu tapir, mellynek fogai együtt másutt találtattak Franciaországban, a' lophyadonokkal kapcsolja egybe a' tapirokat.

Némelly utasítások után, mellyeket *Duvaucel* *Sumatra*-ban kapott, sokáig nagy buzgalommal, de sikertelenül kerestetett a' vizi disznó: végre *Salaun* kapitány lött egyet *Nantes*' hideg és hegyes vidékein, 's nagy gondal Európába küldötte. Élve szállítotott hajóra, de utközben

megdöglött. Börének csak egy része érkezett a' museumba, az is oly rossz állapotban, hogy a' bonczoló' vágyának semmi kielégítést nem adhatott.

Alligátor - vadászat.

A' kajman, alligátor, vagy amerikai krokodil csuszó amphibium, 's a' gyíkek' legnagyobbika, és vagy lövetik vagy csákyával ejtetik el; de mind két féle vadászatnak igen nagy ügyességgel kell történnie. Vagy a' szárazon kergetetik, vagy pocsolyába és folyóba űzetik, néha pedig rejtekszugjaiban is felkerestetik. Gyalog vagy a' szárazon vadászás ritkán szokott történni, leginkább csak akkor esvén ez, mikor nőstény kajmant flaival akarnak elfogni vagy tojásain meglepni, vagy ha az ültetmény' közeléből szándékoznak egy kajmant elkergetni, hogy megtámadásait kikerüljék. Az ügyes vadász a' legerősebb alligátort is megölheti egyetlenegy lövéssel, ha kilesi a' legjobb pillantatot. Leginkább szeme véték czélba, vagy hátgerinceze, hol a' golyó vagy velejébe vagy tüdejébe hat. — A' gyalogvadászás vagy pocsolyába vergelés nagy veszélyekkel van egybekötve, 's nem kisebb nehézségekkel; mindazáltal ugyan ezért szokott legtöbnyire megtörténni. Ezen vadászattal az a' nyereség jár, hogy a' kajmant csákyával lehet elejteni és így velejének 's tüdejének megsértése nélkül. Töbnyire 10—12 ember szükséges ezen vadászathoz. Részint azért, mivel az ottani pocsolyák sűrű bokrokkal benővék, 's nehéz átvergődhetésűek, részint mivel mindig igen sok kajman tarkózkodik bennök, 's ezeknek több jó lövészeket vagy csákyásokat kell ellenök állítani. Elöl négy—hat ember megyen nagy vadászkekkel. Ezek török meg az utat, széljel vizsgálódván egyszer'smind, Utánok mennek az igazi vadászok és csákyások. mindnyájan egy sorban két csövű puskákkal és csákyákkal fegyverkezve. Gyakran kötésig kénytelenek gázolni az iszapban, még is megtartani a' sort, hogy egyik se támadtassék meg magánoosan. Megcsákyáztatván egy kajman, szárazra vonatik ki, a' körülményhez képest hat nyolcz ember által. Ekkor vagy egészen agyonverik, vagy körösleg tűz rakatik mellette, vagy

csak lábai köttetnek öszve, ha tudnillik eleve-nen akarják megtartani. Agyonverésnél leginkább fejét és torkát igyekeznek találni; lábainak öszveköttése pedig így történik: azon pillantásban, mellyben a' kajman szárazra vonatik és nyugodtan van, két nagy gerenda tartatik készen. Egyik keresztbe vettetik nyakára, másik végig rajta, 's mindenik gerendát négy vagy hat ember erősen nyomja végénél, úgy hogy az állat egészen földhöz nyomatik. Ekkor egy hurok vettetik nyakára, és ez erősen öszvehúztatik; 's így lábainak öszveköttése minden további nehézség nélkül történik. Töbnyire hátára köttetik lába, 's ekkor minden bátorságát elveszti.

A' folyókon tétetni szokott vadászat sokkal könnyebb, 's az árnyékkal gazdag folyók' hűvössége mellett igen kellemes is. Ezen vadászat is majd löfegyverrel, majd csákyával történik. De ezen utóbbinál nagy vigyázat szükséges, hogy a' ladik fel ne fordittassék. Mihelyt tudnillik megsebesítetett a' kajman, majd lebujik majd feljön 's mindenféle irányban igen heves mozgásokat teszen. Ekkor a' hajókotelet ügyesen utána kell eresztetni, és a' ladikkal illőleg kísérni. Töbnyire a' viz' fenekén döglök meg a' kajman, mivel ott rejtezik el valami szugba. De 24 óra után feljön döglött teste, úgy hogy egész kényelemmel húzathatik szárazra. Husát nagy kíváncsisággal eszik a' négerek, noha kellefien moschus szaga van.

A' Berry hercege' gyilkosa.

(Folytatás.)

A' pairkamarától kirendelt biztosság, 23. martiusban vonta legelsőben kérdőre Louvelt. Már régen várta ezen pillantatot, 's gondosan elkészült rá. A' vizsgáló biráknak egész élete' történetét elejökbe akarta terjesztetni. „Ha az én biráim“ ezt jegyzé meg erre nézve, „nem ismerik minden életkörülményeimet, nem fogják csudálkozás nélkül hallani tettemet. Tizennyolczadik esztendőmtől fogva harminczadik esztendőmíg egész Francziaországot beutaztam, 's vándor könnyvem minden helyről bizonyosságot tesz, mellyeken jártam; Pauban valék 1803 midőn a' conscriptioba felvételtem.

A' pattantyusságnál a' szekerezéshez tettek, hol kézmunkám hasznos lehetett; de nem sokára elbocsátottak egy sérvés miatt, mellyet lovaglásban kaptam, 's mellyben még most is szenvedek. Ezután ismét Franciaországban keresztül menő vándorlásomhoz fogék, 's nincs departement, mellyen keresztül nem menék, vagy hol darabig nem mulaték. 1814 esztendeig életem egy egyszerű mesterlegényé, ki szorgalmatos, takarékos, kevésből és mindenütt tud élni, boldog lévén függetlenségében, de Metzbe utazásomtól fogva bizonyos fontosság járul életemhez. Minekutána már egyszer fel tettem szándékomat, valami fentebbi volt ben nem, 's attól fogva életemnek, 's minden lép temnek legesekélyebb környülményei is tudást érdemelnek.“ Valóban el is beszélte *Sequier* és *Bastard de l'Estand* uraknak, a' pairektől kinevezett két vizsgáló bíráinak, egész életi történetét a' legkörülműlősebb pontossággal, sőt bizonyos kevélységet helyhez tetett benne, hogy semmi eseményt el ne felejtsem, semmi idő adatban ne hibázzon, 's minden phasist, mellyen feltétele általmat, kijeleljen. „Ezek az urak,“ mondá, midőn egyik kihallgattatásáról visszajött, „többet akarnak ügyemből csinálni, mint a' mennyi. Nem az én hibám, hogy oly sokáig tart; én a' mennyire segíthetek, segíték nekik. Feleleteim, mint hiszem, világosak és teljes értelműek eléggé. De az igazság igen egyszerűnek látszik ő előttök és igen könnyen megfoghatónak. Ugyan mit akarnak mindig azzal, hogy kérdik, nem fizetett-e engem bűnömért Angolország, Ausztria, a' római vagy spanyolországi kis király? Még nem ismerik Louvel' karakterét, vagy legalább úgy szinlik magokat. Hijában gyötrődnek bíráim, hijában jönnek ezerféle különböző utakon mindig ugyan azon kérdésre vissza: soha sem fognak annyira menni, hogy valamit olyat vallassanak velem, a' mi nem igaz. Egyébiránt nem panaszkodhatnak, mert én nem csak udvarisággal, hanem lélekjelenléttel is feleltem nekik, min magam is gyakran csudálkoztam. Csak tételnének fel velem egy emlékirást vétkemről és azon okokról, mellyek engem arra határozzanak! Sokat tudnék én abban mondani az uralkodás' halfogásairól és a' reformokról, mellyeket véleményem szerint a' népnek be kellene hoznia a' státusba. Ha ezt megen-

gednék bíráim, örömet megigérném, hogy írásomban a' Bourbonokat meg nem említem.“

A' vasárnap még a' tömlöczben sem olyan mint más nap. Vasárnap minden rab, akár nyert szabadságot a' templomba menni, akár nem, valamivel több gondot fordít öltözetére; areza' nyiltabb és kevésbé szomorú; ő rá nézve is nyugalom', sőt szabadság' napja a' vasárnap. A' homályos ház nyájasabb színt látszik magára venni; a' falak kevésbé feketéknek és nyirkosoknak tetszenek. A' reggeltől naplementig hangzó harangok' kongása a' tömlöcz' és folyosók' rekkenését megújítani látszik. A' harangozás mindig némü benyomással tetszék lenni Louvelre, noha sem gyermekkori emlékezetekkel, sem vallási illetődésekkel nem tölté el. Azon időben, mikor gyermeki ártatlanságban hitet és imádságot kereshetett a' templomban, be valának azok zárva. Egy este vecsernyére harangoztak, 's a' fogoly gondolatba merülve és hallgatva figyelt a' szomorú hangra. „Tiszt ur,“ mondá örvéhez, „épen nem régen mondta, hogy az ur katolikus, még is románt olvas, mikor vecsernyére harangoznak. —“ „Hát az ur?“ válaszolá a' brigadier: „nem katolikus!“ „Igazán szólva, én nem tudom jól mi vagyok. Katholika hitben születtem, de a' morálhoz ragaszkodtam 's a' theophilantropok' cultusához; én becsülöm a' katholika vallást, de nem szerettem.“ — „De legalább meg van keresztelve?“ „Én nem tudom, 's minden esetre abban nem kértek tőlem tanácsot. A' mult napokban, a' nélkül hogy kívántam volna, egy fiatal katolikus papot küldtek hozzám ide a' tömlöczbe, meggyóntatni, 's hihetőleg meg is tudni aztán, mit bíráim ki nem tudnak belőlem esikarni. Külseje és viselete nekem nagyon tetszett; nyilt szívűség és jó akarat látszott rajta. Éleinte egy pillantatig hajlandó voltam engedni, és szolgálatját elfogadni, nem azért, hogy neki valami nagy titkot fedezzek fel, mit kétség kívül várt, hanem hogy magamat megpróbáljam és megtudjam, mily behatása fogna lenni lelkemre papi beszédének. Azonban még is ellene állék a' kísértetnek. A' nép különben csak azt mondta volna: „Louvel meggyónt meg tért, és mindent megvallott“ 's hihetőleg ujjal ízetlen hazugságok koholtattak volna, mellyekre legalább alkalmat nem akartam szolgáltatni. A' fiatal

pap utoljára kénytelennek látta magát úgy elmenni, a' mint jött. Én soha sem jártam templomba, és ha három év előtt urnapján az assumption templomba mentem, csak azért mentem, mivel a' Berry herezeget ott találni véltem; de a' tolongás akkor megakadályozott szándékomat végrehajtani. Emlékezem, hogy a' királyi szijgyártás' legényeivel gyakran vetélkedtem vallásos ideák felett. Mindnyájan nagy jámborság' színét vevék magokra, mint az ndvari tonus volt. Én valamivel nyiltszívűbb voltam, és semmi titkot nem csináltam nézeteimből. Mondám nekik: nem vagyok keresztény, hanem theophilantrop. Ezen szavak mindnyájokat igen hosszantották, 's minthogy nem valának benne bizonyosok, meg vagyok-e keresztelve, egyik közülök egyáltalában elakart készíteni ezen sacramentomra, egy katekismust hozván. E' már egy az én korombeli embert nevetségessé tenni, mikor egy tíz esztendő's háboeska' tanulmányát akarják rá unszolni. — „De“ mondá itt ellene az ör, „vallás nélkül nincsen morál, morál nélkül pedig....“ — „Brigadier ur, mi a' morált illeti, azt hiszem, van bennem annyi belőle, mint akárkiben, habár semmi vallásom nincs is. Én nem gondolhatom el, mint élhet egy ember becsület és rény nélkül; ezen érzések nélkül nem képzelhetek életet. Így szánom teljes szivemből azokat a' tolvajokat is, kiket oda lenn a' tömlőcz' udvarán kiabálni hallunk. Mily ostorai azok a' státusnak! A' szerencsétlenek nem ismerik a' szerencsét, hogy magoknak elegendők legyenek becsületes dolog mellett. Mi engemet illet, mondhatom, hogy tizenhat esztendő óta senkitől sem kaptam pénzt, a' nélkül, hogy becsületesen meg nem érdemlettem volna, 's ohajtanám, hogy mind azok a' szegény ördögök ott épen azt mondhatnák.“

Egy napon a' szokottnál nagyobb mozgás vala a' fogházban. Egész fogsága alatt nem hallott Louvel oly rendkívüli lármát. A' zavart hangok' ellenére is, megérté Louvel, hogy az egy vesztés miatt történik: egy fiatal inas volt vesztendő, ki urát megölte. Midőn az a' tömlőczőt elhagyá, hogy a' vizsályos kocsióra üljön, a' rabok módjok szerint szánakodásukat jelenték neki. „Fél óra alatt mindennek vége“ mondák azok. — „Ó mért nem vagyok

az én!“ sohajtá Louvel; „valahára meg volnék szabadulva. Már oly régen vagyok fogva, és oly szükségtelen. Minél tovább halasztgatják, annál kevesebb benyomása leend halálomnak. Bár csak már sietnének! A' kormány pénzt kímélne meg, az uraknak pedig, kik engemet egy más után örzeni kénytelenek, egygyel kevesebb dolguk lenne. Mind azok az ártatlan emberek is, kik miattam elfogattak, csak halálom után jutnak szabadságukhoz. A' szomszéd tömlőczből világosan halla valami declamáló hangot. „Az ügyész,“ mondá, „ki egy fogolynak a' számára feltett védelmét olvassa előtte, vagy valami rab, ki maga készül védelmére. De valyon ki fog az én védelmemmel fáradozni? Pedig valaki mutathatja a' mellett talentomát. Egy közönséges dolog kevés ingerrel birhat tündöklenni igyekező emberre nézve; jóllehet az enyém igen sok fáradságot okozna, mert nincsen olyan ügyész, ki be tudná bizonyítani, hogy én bünt nem eselekedtem, mellynek megvállásában dicsemet lesem.“

Nincsen talán ember, ki három hónapi fogság által, ha testi ereje még oly eleven lenne is, érezhető változást ne szenvedne. Louvel minden moralis energia' ellenére is, oly kevéssé áthatott ellene a' megvesztegető tömlőczbeli lég' befolyásának, mint akárki más. Színe halaványult, szeme veresedett és gyenge lett, 's a' napvilágot többé ki nem állhatta; tagjai elasztak 's napról napra jobban fogyott. Orvos hivatott, ki, hogy a' közelgető betegség kikerültessék, erősebb és válogatottabb táplálatot rendelt. Vizsgálódó birái is juttatának a' rabnak némű könnyebbséget, mellyért ő igen háládatosnak mutatta magát. A' réménytelen jóság igen megthattotta, 's csudálkozni látszott, hogy annyi jóakaratot tapasztal. Több izben nyilatkoztatá örjeinek háliját, csak egy éjszaka, mikor végre elszunynyadásban részesült. melly után sokáig hasztalan epedett, és mellyből örje, ki nagy lármával köhögött, felrezzenté, ugrott fel hevesen ágyából, keserű kitételekben panaszkodván ezen gyengéd indulat' hiányán, melly által egy szerencsétlentől azon egy pillantati nyugalom, mellyben részesülhetne, elragadtatik.

Néhány nappal később Seguier ur, ki őt kihallgatta, maga mellé ülteté és kéré, Rochell planumán mutassa meg neki azon kovács' házát,

Tapir.

Tinemény a Broken-en.

ki a' gyilkot készítette, 's azután mondá lassu hangon hozzá: „Néhány nap előtt igen megharagudott az ur?“ „Igen uram, felriasztottak az álomból; de helytelenül cselekedtem, hogy felindultam. Fájlam, ha valamit mondtam, mi nem szokásom.“ — „Kedvezésekkel vannak az ur iránt,“ viszonzá Segquier ur, „'s jó viseletével háládatosnak kell azokért lennie.“ — Midőn ismét visszajött tömlőczébe, elbeszélte, mit mondott neki Segquier ur, hozzá tévén: „Segquier urnak tökéletes igaza van, 's rosszul cselekedtem, mikor a' haragtól annyira elragadtatám magamat, mi árthatott is nekem. Hozzám itt valóban sok jóságot mutatnak, 's azért háládatosnak kell lennem. Holnap, a' kenyér helyett, melly nekem rosszul esett, levest fognak adni reggelre, a' mit én soha sem fogtam kívánni, a' szemtelenség' félelméből, 's meg kell vallanom, hogy ételem nagy öröömre válik. Minden nap igazi kedvel eszem, 's az utolsó pillantatig meg kívánom tartani erőmet, mert ámbár jól tudom, micsoda sors várakozik rám, nem akarok előre ezerszer meghalni egy meghalásért. Tegnap sokáig beszélgettek előttem Istenről és annak végtelen irgalmáról, 's a' Berry herczegnek valóban keresztényi haláláról; azt mondák, hogy elhunása előtt még megbocsátott nekem, és többször hathatósan kért értem kegyelmet. A' Bastard és Segquier urak' szavai meghatottak; de ha azt hiszik, hogy az által tettemet megbánatják velem, igen hibáznak. Ha az ember oly bünt teszen, mint én, soha meg nem bánja azt. Ezek az urak azt is kérdék, van e védelmezőm, és midőn ninesennel feleltem, tudtomra adák, hogy a' biztosság hivatalosan Archambault és Bonnet urakat, két jeles ügyészt, rendelé védőimnek. Megköszöném ezen uraknak jóságokat, de azt mondám: Párisnak minden ügyészei sem fognak ebben semmit tehetni. Mielőtt eleresztettek volna, hozzám közeledett Bastard d'Estang ur és mondá: midőn a' poliziiai tisztt legelsőben kihallgatá az urat, azt felelé, nem oly könnyű feladás (Commission) egy Princzet megölni. Így tehát bizonyosan valaki megbízta az urat a' Berry herczeg' megölésére. Nem, uram, felelék, engem' senki sem bízott meg; szoroson magamnak tartottam titkomat, egy élő léleknek sem mondtam. — De miért használta azon szót? kérdé tovább Bastard ur.

Mivel a' legkisebb fontosságot sem adtam ezen szónak, 's kimondásomban nem gondolkoztam arról, mily értelmet fognának még az alatt keresni.“

Másnap reggel mondá a' békebiróhoz, ki nála functioban volt: „Ma a' Luxemburg' cancellariájába vittem, hol vádlóirományimat elolvasák előttem, pontosan és igen jól látszottak feltéve lenni. Most tudom, mért tartott oly sokáig vizsgálatom. Tizenkét száz személynél többet ki kellett hallgatni, az nem kis dolog volt; de sok idő elveszett, és sok ember hijában nyugtalanítatott. Másnap megjelenvén a' greffier, elolvasá előtte a' Bellart ur által készített vádlóirományokat. Louvel, egy mozdulat' elárulása nélkül, a' legfigyelmesebb hallgatással vala; midőn azután a' greffier kezéből, a' másolatot megkapta, felkiálta: „Ej, be szép irás! mily szépen van írva! Nézze csak brigadier ur, még ily felséges irást soha sem láttam.“ A' greffier, ki szolgálatjában megöszültnek látszék, 's kinek alkalmasint sok oly bevádolt ment által kezén, ezt meglepetés' és kétség' tekintetével szemlélte, mint ki nem tudja, mit mondjon és gondoljon. Hihetőleg a' legelső vádiromány volt ez, melly oly módon fogadtatott el.

(Vége következik.)

A' brockeni kísértet.

Azon természeti tünemények közt, mellyek figyelmünket és csudálkozásunkat magokra nem vonják, gyakran olyanok is jelennek meg, mellyek természetfeletti karakterrel bírnak. Elnevezésük is mutatja még az általok támadt félelmet, 's még ma is, miután tudomány és felvilágosodás kifejté csudálatos eredetöket, és megmutatá származásuknak okát, megtarták ezen tünemények eredeti fontosságuknak egy részét, 's oly nagy érdekléssel fogattak fel a' tudósoktól, mint ha közvetlen okozatjaiul tekintetnének az isteni hatalomnak.

Ezen tünemények közt a' brockeni kísértetet írjuk le itten. Brocken a' harez' festői lánczának legmagasabb hegye, a' hannoverai királyságban. A' tenger' színénél valami 3,300 lábbal vagy on feljebb, 's tetejéről 70 mertföld-

nél nagyobb terjedékű síkságot lát az ember, csaknem egy huszad részét foglalván el Európának, 5 milliora menő népségével. A' legrégebb történeti időszakok óta csudák' tanyája volt a' Brocken. Még most is látszanak tetején azon gránit darabok, mellyek a' *boszorkányok' oltárának* és *tűzhelyének* nevezettek. Egy tiszta vizü forrás *varázkutnak* mondatik; a' brockeni kökörcsint *boszorkányok' virágának* hívja a' nép. Fel lehet tenni, hogy ezen elnevezések azon helyeknek köszönhetik eredetüket, mellyeken a' szászok nagy bálványukat titkon imádák a' hegynek tetején, lenn a' síkon már keresztény vallás uralkodván. Mivel a' hely, hol e' bálványimadás tartatott, igen gyakran meglátogatatték, nem kételkedünk, hogy a' kísértet, melly most oly gyakran meglátogatja napkeltekor, azon régi korban is mutatkozék ott. Azt is tudjuk a' mondából, hogy ezen kísértet is imádtatták a' bálványos balgatagságtól.

Ezen tüneménynek egyik legjobb leírása Hane-tól vagyon, ki azt majus' 23. 1797. szemlélte. Harmincz izben is felmenvén a' hegy' tetejére, szerencséje lön újságkivánságának tárgyát megvizsgálni. A' nap mintegy négy óra tájban kelt fel reggel tiszta és derült időben; a' szél keletfelé fujdogálván, maga előtt hajtá az átlátszó párállagot, melly még nem sűrűdött volt felleggé. Négy óra után egy negyeddel észreveve az útazó Achtermannshöhe felé egy iszonyu nagyságu emberi alakot. A' szél el akarván kapni Hane' kalapját, hozzá nyula kezével, 's az óriási alak ugyan azt tevé; Hane azonnal több mozgásokat tett, magát lehajtván, 's minden mozgalmait követé a' kísértet; most egyéb próbákat akara tenni, de az alak eltűnt; ő tehát ugyan azon helyzetben maradt, várván a' jelenet' feltűnését. Valóban meg is jelent az nem sokára, 's ujlag minden tagjártatásait utánazá Hanénak, ki ekkor egy más utitársat hiva fel magához. Mind ketten ugyanazon helyen egymás mellett megállván, ekkor semmit sem láttak. De csak hamar két óriási alak jelent meg, és mind kettejök' mozgásait követé, azután mindenik eltűnt. Majd ismét megjelent a' két alak egy harmadiktól kísértetve. Minden tagjártatást több alak utánazott a' három közül, de különböző sikerrel. Olykor olykor gyengék voltak az alakok és bizonytalanok;

másszor nagyobbultak 's tisztán kitűnt formájok. Az olvasó minden fejtörés nélkül ki fogja találni, mihelyt képünkre néz, hogy a' tünemény nem egyéb vala az utazóknak fellegekre esett árnyékaiknál. A' harmadik kép kétség kívül valami harmadik személyé lehetett, ki valahol hátrább a' sziklatöredékek közt jára.

Ezen tüneményhez hasonlók mutatkoznak néha kisebb körülményekben is. Gyakran láthatni a' felkelő vagy lemenő naptól árnyékot, fejer gőzök' tömegén, melly bizonyos távolságra megy el; de ezen árnyék' feje csaknem mindig világos sugárokkal körülöztetik. Ez a' légi ábra gyakran nem nagyobb a' természetesnél, nagysága és távolsága helybeli körülményektől függ.

Ha az ember tiszta napfénynél átlátszó mély és csendes vízben fürdik, önnön árnyékát meglátja annak fenekén, mint a' szárazon. De ha a' fürdő felzavarja a' fenék' iszapját, és azt a' vízzel összecegyvelíti, az árnyék már nem csak hiu ábra a' fenéken, hanem kisebb nagyobb tömörségű testképen áll elő, az iszap' felkavart részei által formáltatván. Ezen árnyéknak feje hasonlóan fényes gloriával látszik körülöztetve.

Bouguer, a' párisi tudós társaságnak tagja, az egyenlítőhöz küldetvén egy földi gradus' megmérésére, szemtanuja vala Peruban 1744. novemberben *Pambamarca* hegy' tetején egy a' brockenihez mindenben hasonló tüneménynek. Egy felleg, ugymond, melly bennünket körül foga, eloszolni kezdvén, meglátatá velünk a' napot, melly igen ragyogva kelt fel. A' felleg a' másik oldalról jött, nem vala 30 lépésnyire, és csak igen keves kellett még, hogy fejer színt kapjon, midőn mindenikünk meglátta árnyékát rajta, senki sem látván másét, csak a' magáét, mivel a' fellegnek nem vala egyenes felülete. Csekély távolságra lévén, minden részét meg lehetett az árnyak különböztetni; látszott a' kar, láb, és fej, de mi bámulásra indított, az, hogy a' fej gloriával volt körülvéve három vagy négy egyközéppontu koronából, mellyeknek színe nagyon eleven vala, 's mindenik szivárványi változósággal, a' veres lévén kifelé. A' hézag ezen koronák közt egyenlő vala, az utolsó leghalványabb volt, 's végre jó távolságra egy nagy fejer karikát látánk, melly mindnyájokat bekeríté. Ezen jelenet mindenik

nézőnek istenítő tisztelkedés vala, 's mindenik néző háborítatlanul gyönyörködhetett megkoronázott képében, a' nélkül, hogy szomszédjaét észrevette volna. Én rögtön hozzá fogék a' diameterek' megméréséhez, félvén, hogy a' csudálatos látmány nem fog gyakran megjelenni; 's alkalmam vala észrevenni, hogy az átmérő minden pillanatban változott, de akár nagyobb akár kisebb lett, mindenkor megtartá az idomzatos házagot. — Bouguer azt veti még hozzá, hogy ezt néha a' magas tornyokból is hihetőleg lehetne látni hasonló körülményekben; t. i. ha csekély terjedésű köd nem nagy távolságra emelkedik fel, a' nap pedig az ellenoldali látásháron fénylik.

Farsangi mulatságok a' kanári szigeteken.

A' kanári szigeteken is korlátlan szabadságnak ideje a' farsang. Ekkor minden csupa öröm és kedvtöltés; a' dolgozás megszűnik; mesteremberek és napszámosok elfelejtik munkáikat. Karácsony előtti vasárnap estve tömvek az utcák tarka álarzos csoportokkal, melyek mindenfelé elszéledve, guitare' és csengettyüs dobok' musikája mellett, hangos éneklés alatt, kanári tánczot lejtenek. Az álarzos öltözetek éjfélutánig tartanak, 's a' vidám, minden keblet és szívet lelkesítő vigság közt nagyon ritkán történik veszekedés vagy ütlegetés. Azonban van példa, hogy a' bot, kedvencezfégyverők a' kanáriaknak, nem hever ezen alkalommal, és olyankor jó szerencse, hogy az embernek vastag kaponyája van. A' nagyobb rendűek nem vesznek részt a' farsang' örömeiben, csak a' böjt előtt néhány héttel. Akkor minden ház iparkodik maskok' és tánczosok' gyűjtésében 's azoknak vendéglésében. A' fiatal leányok ritkán mennek ki álarzban, ha csak nem valamely bálnak látogatására, de ott ki is pótolják azon szigorú kényszerítést, melly alatt különben vagynak, korlátlan szabadságban örvendezvén az életnek. Minden pillanatban álarzosok lépnek a' terembe egyenként vagy csoportosan, 's mindenféle tréfaságot űzőgetnek a' mindennapi életből, azután eltá-

voznak, hogy más házoknál ugyan azon bolondságokat mutogassák. De a' carnevál' három utolsó napjának kicsapongása hasonlíthatatlan. Az ifjak gyalog és lovon seregestől járnak szét az utcákon 's mindent beszórnak mi elejökbe akad, homokkal, és hajporral, rangra és korra tekintés nélkül. Ha fiatal leányok' ablaka alatt megyen el az ember, ezek is készek ismerőseiket hajporral leönteni és jószagu vízzel meglocsolni. Az ifjak összesereglenek az ajtó előtt 's ha azt be nem lehet törni, lábtókat vevén elő, az ablakon másznak be. Ekkor egész háboru kerekedik a' leányokkal, kiket mamájok hasztalan igyekeznek menteni. A' fiatalság bekeni egymás' arczeit 's a' legtöbb pajkosságot követi el egymáson, de azért nem hogy haragudnának, hanem inkább a' legvidámabb kacajra fakadnak; mindenki sorra tekingeti magát a' tükörben, 's gyalázat lenne, ha egész ház fel nem volna fordulva. —

Vádméhészet Amerikában.

Ha igaz, mit némely tudósok állítanak, hogy Amerikában eredetileg nem volt méh, hanem a' mostani vad méhek' azon rajnak származékai, mellyet az európaiak a' keleti partokhoz vittek volt, csudálkozásra méltó, mily hamar elszaporodtak ezen hasznos állatok Amerikának egy nagy részén, és mily hamar elvadultak. Ez a' vad méh, melly az Amerikai gyönyörű virányokban gazdagon leli mindennapi eledelét, rendesen odvas fákban telepedik le. De itt épen olly kevéssé veheti hasznát fáradságos szorgalmának, mint eredeti honjában, Európában. Az indusok még jobban értik a' fejéreknél, mint kellessék a' legnagyobb rengetegekben is felkutatni a' raj-gyarmatokat. Ők e' következőképen tesznek:

Fáktól szabad helyen egy kis tüzet raknak, mellyre lépes mézet tesznek, úgy hogy a' viasz füstbe oszlik, a' nélkül hogy a' láng elemésztené. Ekkor az erős mézszag elterjedvén, nagy sokaságu bogarat és méhet csalogat elő. A' vadászok most szorgosan figyelnek, hogy merre repülnek a' méhek, minekutána a' tűz körül lévő mézből megrakodtak. Ezen irányt

követik aztán, gyakran ismételvén néhány száz lépésre a' tüzrakást és csalogatást. A' méhek nem váratják sokáig magokat, hanem több társakkal jelennek meg újra 's így tovább tovább vezetvén a' vadászokat, elárulják csendes lakjokat. Ha azt vélik a' vadászok, hogy a' méhodu még nincsen eléggé megtelve mézzel, néhány vágással jegyzik meg a' fát, mi közönségesen megsérthetetlen eltulajdonítás' jelének tartatik. De ősszel nem mulasztják el az így talált zsákmány' hazavitelét.

N a p l ó.

Január' 24-kén 1458. *Korvinus Mátyás* a' prágai tömlöczből magyar királlyá választatik. Mi volt ő a' magyarnak, mindenki tudja, és épen ezen halhatatlan emlékezete bizonyítja dicső nagyságát. — 1814 Az ausztriaiak és württembergiek gr. *Gyulai*' s a' württembergi koronaörökös' vezérlete alatt megtámadják *Bar Sur Aube*-t, 's más nap *Gyulai* megrakja katonákkal. — 334 K. e. macedoniai *Filipet* megöli *Pausanias*. — 41. K. u. *Caligula* római császár szinte megöletik.

— 25-kén 1431. A' hussiták feldulják és felégetik *Plauen* várost, minden lakosait kiöldösvén. — 1699. Kárlowiczi békekötés I *Leopold*' császár, Lengyelország, Veneczia és a' Porta közt, mellyben Magyarország *Leopold*nak engedtetik. — 1813. *Napoleon* új concordatumra lép a' pápával *Fontainebleau*ban. — 1684 születik *Yung Eduard* nagy philosophus és költő.

— 26-kán 1802. *Bonaparte* az olasz köztársaság' elnökévé választatik *Lyon*ban. — 17. Meghal *Publius Ovidius Naso* közönségesen ismeretes római költő. —

1823 pedig *Dr Jenner* a' tehenhimlőtől oltás' feltalálója.

Január' 27-kén 1736. *Lescinszky Szaniszló* lengyel király kikészíti a' leköszönő oklevelet *Königsberg*ben, 's leteszi a' lengyel királyságot. 1807. A' mulatok' felekezete alkotványos oklevelet készít *Port-au-Prince*ben és proclamatiot ereszt ki a' néger felekezet' praesidense ellen. — 1404. Meghal *Tamerlan* vagy *Temur* tatár császár és *Asia*' hódítója.

— 28-kán 1790. Franciaországban polgári jogot nyernek a' zsidók; ugyan ekkor megismeri II *József* Magyarország' régi törvényes állását. — 1803. A' francia nemzeti institutumnak külföldi tagjaivá neveztetnek *Banks*, *Maskelyne*, *Fox*, *Cavendish*, *Herschel*, *Priestley*, *Pallus*, *Jefferson*, *Rumford*, *Canova*, *Niebuhr*, *Heyne*, *Klopstok*, *Wieland*, *Haydn*. — 1817. Nagy néplázadás *London*ban; a' *Habeas corpus* felüggesztetik.

— 29-kén 1820. *Liefland*ban eltöröltetik a' rabszolgaság. — 1499. Születik *Bora Katharina*, *Luther*' felesége. — 1824. Meghal *Albany* grófné, született *Stolberg-Gedern* princezné, 's benne kiálszik a' *Stuart* ház királyi neve, mellyet mint özvegye az 1788 január' 31. meghalt *Stuart* princeznek, eddig már csak maga viselt.

— 30-kán 1661 *Cromwell Olivier* halt teste kiásatik 's *London*ban felakasztatik és feje vétetik. — 1697. Születik *Qvanx* a' nagy *Fridrik*' fuvolatanítója, 's ezen hangszernek megjobbitója.

POZSONYBAN.

Ifj. *Schmid* Antal' betűjével és költségen.